

LBRIS

We know
books

Richard
Flanagan

O cale îngustă
spre nordul
îndepărtat

Traducere din limba engleză
PETRU IAMANDI

LITERA
București

Oare de ce la începutul tuturor lucrurilor este mereu lumina? Primele amintiri ale lui Dorrigo Evans erau despre soarele care umplea de raze o biserică în care ședea alături de mama și bunica lui. O biserică din lemn. O lumină orbitoare prin a cărei bucurie transcendentă pășea nesigur, revenind mereu în brațele femeilor. Femei care-l iubeau. De parcă intra în mare și apoi revenea pe plajă. Iar și iar.

Fii binecuvântat! spune mama lui când îl ia în brațe și apoi îl lasă să plece. Fii binecuvântat, fiule!

Asta trebuie să fi fost prin 1915–1916. Când avea un an sau doi. Umbrele au venit mai târziu, sub forma unui braț care se ridică, conturul lui negru tresărind în lumina unsuroasă a lămpii cu gaz. Jackie Maguire ședea în bucătăria mică și întunecată a familiei Evans și plângea. Nimeni nu plângea pe atunci, doar sugarii. Jackie Maguire era bătrân, avea vreo patruzeci de ani, poate mai mult, și încerca să-și șteargă lacrimile de pe fața ciupită de vărsat cu dosul mâinii. Sau cu degetele?

Numai plânsul se întipărise în amintirea lui Dorrigo Evans. Aducea cu zgomotul făcut de un obiect care se sparge. Ritmul lui lent îi amintea de etichetele din spate ale unui iepure, ce băteau zadarnic pământul în timp

ce lațul i se strângea în jurul gâtului, singurul zgomot asemănător pe care-l auzise vreodată. Avea nouă ani, intrase ca să-și roage mama să se uite la o bășică de sânge de sub unghia degetului mare și nu prea avea alt termen de comparație. O singură dată mai văzuse cum plângea un om în toată firea, o scenă uluitoare când Tom, fratele lui, se întorsese din Primul Război Mondial, din Franța, și coborâse din tren. Își lăsase ranița în praful fierbinte al peronului și izbucnise în plâns.

Privindu-și fratele, Dorrigo Evans se întrebase din ce cauză plânge un om în toată firea. Mai târziu, plânsul devenise pur și simplu o manifestare a unei trăiri, iar trăirea, singura busolă a vieții. Trăirea devenise ceva la modă, iar emoția, un teatru în care oamenii erau actori care nu mai știau ce sunt în afara scenei. Dorrigo Evans avea să trăiască îndeajuns ca să fie martorul acestor schimbări. Și avea să-și amintească de vremea în care oamenilor le era rușine să plângă. Când se temeau de slăbiciunea pe care o trăda plânsul. De problemele la care ducea. Avea să trăiască îndeajuns ca să vadă oameni lăudați pentru fapte ce nu meritau lăudate, doar fiindcă adevărul era considerat vătămător pentru trăirile lor.

În seara în care Tom se întorsese acasă, Kaizerul fusese ars în piața mare. Tom nu le spusese nimic despre război, despre nemți, despre gaze, tancuri și tranșee, despre care ei mai auziseră. Nu le spusese absolut nimic. Trăirile unui om nu sunt întotdeauna egale cu tot ce înseamnă viața. Uneori nu sunt egale cu mai nimic. Tom nu făcuse decât să privească lung flăcările.

2

Omul fericit nu are trecut, cel nefericit nu are nimic altceva. La bătrânețe, Dorrigo Evans nu știa dacă citise asta undeva sau o născocise chiar el. O născocise, o amestecase și o fărâmițase. O fărâmițase fără milă. Din piatră petriș, din petriș praf, din praf noroi, din noroi piatră și tot așa merge lumea, cum spunea mama lui când o întreba de ce sau cum ajunsese lumea să fie într-un fel sau altul. Lumea este, răspundea ea. Pur și simplu *este*, băiete. Încercase să desprindă o piatră dintr-o grămadă ca să-și construiască un fort în care să se joace, când o altă piatră, mai mare, îi căzuse peste deget, strivindu-i unghia și făcându-i sub ea o bășică de sânge, pulsândă.

Mama l-a suit pe masa din bucătărie unde lampa bătea cel mai tare și, evitând privirea ciudată a lui Jackie Maguire, a ridicat degetul fiului în lumină. Printre suspine, Jackie Maguire a spus câteva cuvinte. Cu o săptămână în urmă, nevasta lui luase trenul spre Launceston, împreună cu mezinul familiei, și nu se mai întorsese.

Mama lui Dorrigo a luat cuțitul de tăiat carne. De-a lungul lamei era o dungă de grăsime de oaie închegată. A vârât vârful în cărbunii din vatră. Un mic rotocol de fum a țâșnit dintre ei, umplând bucătăria cu miros de oaie arsă. A scos apoi din vatră cuțitul, din al cărui vârf roșu săreau scânteii de praf incandescent – o priveliște care lui Dorrigo i se păru magică și totodată înspăimântătoare.

Nu te mișca! a spus mama, apucându-l de mână cu o forță care-l bulversase.

Jackie Maguire tocmai povestea cum luase trenul poștal spre Launceston ca să-și caute nevasta, dar n-o găsisese

nicăieri. Sub ochii lui Dorrigo Evans, vârful roșu, incandescent, i-a atins unghia și a început să fumege în timp ce-i ardea lunula. L-a auzit pe Jackie Maguire cum spune:

A dispărut de pe fața pământului, doamnă Evans.

Fumul a lăsat locul unui mic șuvoi de sânge întunecat ce-i țâșnea din deget, iar durerea și groaza de cuțitul înroșit parcă nici n-ar fi fost.

Șterge-o de-aici! a spus mama, dându-l jos de pe masă. Șterge-o, băiete!

A dispărut! a repetat Jackie Maguire.

Toate acestea se întâmplau pe vremea când lumea era mare și insula Tasmaniei încă mai era lumea. Și, dintre numeroasele ei colțuri îndepărtate și uitate, puține erau mai îndepărtate și mai uitate decât Cleveland, cătunul cu patruzeci și ceva de suflete unde trăia Dorrigo Evans. Un sat vechi, de foști deținuți, stație de poștă pentru diligență, unde oamenii o duceau de azi pe mâine; uitat de lume, supraviețuia ca haltă de tren – o mână de clădiri în stil georgian¹ care stăteau să cadă, și mai multe căsuțe din lemn cu verandă, împrăștiate care-ncotro, adăpost pentru cei ce înduraseră un veac de exil și pagube.

Înconjurat de păduri de eucalipti și acacia argintii ce se unduiau în lumina dogoritoare a soarelui, vara suferea de cald, iar iarna, de frig. Electricitatea și radioul încă nu ajunseseră aici și, dacă n-ai fi știut că sunt anii '20, ai fi zis că ești la 1880 sau chiar 1850. Mult mai târziu,

¹ Complex de stiluri arhitectonice specific secolului al XVIII-lea și începutului secolului al XIX-lea, când pe tronul Marii Britanii s-au succedat patru regi cu numele de George din Casa de Hanovra (n.red.)

Tom, prea puțin predispus la alegorii, dar poate mânat, cel puțin așa gândise Dorrigo la vremea aceea, de gândul morții iminente și de groaza care îl însoțea, ca la toți bătrânii – groaza că viața e doar o alegorie, iar povestea adevărată e în altă parte –, spusese că era ca toamna lungă a unei lumi muribunde.

Tatăl lor era cantonier, iar familia locuia într-o căsuță din șindrilă a Căilor Ferate Tasmaniene, lângă șine. Vara, când li se termina apa, scoteau cu găleata din rezervorul pentru locomotivele cu abur. Se înveleau noaptea cu piei de oposumi pe care-i prindeau în lațuri și se hrăneau mai ales cu carnea iepurilor prinși în curse și a cangurilor pe care-i împușcau, cu cartofii pe care-i cultivau și cu pâinea pe care o coceau singuri. Tatălui lor, care supraviețuise crizei din anii 1890 și văzuse oameni murind de foame pe străzile din Hobart¹, nu-i venea să creadă că avusese norocul să nimerească într-un adevărat paradis al muncitorilor. În clipele lui mai puțin optimiste, spunea însă și: „Trăiești ca un câine, mori ca un câine“.

Dorrigo Evans îl cunoștea pe Jackie Maguire din vacanța pe care uneori și-o petrecea cu Tom. Ca să ajungă la casa lui Tom, trebuia să meargă în căruța lui Joe Pike de la Cleveland până în Valea Fingal. În timp ce iapa bătrână, căreia Joe Pike îi spunea Gracie, îi ducea la trap, binevoitoare, Dorrigo se legăna înainte și-napoi imaginându-și că se transformă într-una din ramurile eucaliptilor sinuoși care pipăiau în fugă cerul albastru, maiestuos, de deasupra. Simțea mirosul de scoarță umedă și de frunze care se uscau și privea stolurile de papagali

¹ Capitala Tasmaniei (n.red.)

verzi și roșu-cafeniu ce se ciondăneau în aer. Se desfăta cu ciripitul pitulicilor și al vrăbiilor, cu chemările ascuțite ale sturzilor, punctate de tropotul constant al lui Gracie, de scârțâitul dârlogilor din piele și al hulubelor, de zângănitul lanțurilor de fier, un univers de senzații care îi revenea apoi în vise.

Mergeau pe vechiul drum al diligenței, pe lângă hanul pe care calea ferată îl scosese din circuit, devenit aproape o ruină, unde locuiau câteva familii nevoiașe, printre care și cea a lui Jackie Maguire. O dată la câteva zile, un nor de praf anunța venirea unui automobil, și copiii, apăruiți dintre tufe sau din fostul han, alergau după norul gălăgios până când le luau foc plămânii și simțeau plumb în picioare.

În Valea Fingal, Dorrigo Evans se dădea jos din căruță, își lua rămas-bun de la Joe și Gracie fluturând din mână și pornea spre Llewellyn, un târg care se deosebea doar prin faptul că era și mai mic decât Cleveland. Ajuns la Llewellyn, o lua spre nord-est printre padocuri și, orientându-se după masivul Ben Lomond acoperit de zăpadă, se îndrepta prin locuri neumblate spre ținutul zăpezilor de dincolo de Ben, unde Tom vâna opusumi câte două săptămâni și una se odihnea. Pe la mijlocul după-amiezii ajungea la casa lui Tom, o peșteră cuibărită sub o cornișă. Peștera era un pic mai mică decât bucătăria lor cu acoperișul în pantă și, în locul ei cel mai înalt, Tom de-abia putea să stea în picioare cu capul aplecat. Se îngusta ca un ou la fiecare capăt, iar intrarea era protejată deasupra de un ieșind de stâncă, ceea ce însemna că focul putea să ardă acolo toată noaptea, încălzind peștera.

Tom, care tocmai trecuse de douăzeci de ani, îl chema uneori pe Jackie Maguire să vâneze cu el. Înzestrat cu voce, cânta deseori seara. Apoi, la lumina focului, Dorrigo le citea cu glas tare din numere vechi din *Bulletin* și *Smith's Weekly*, care alcătuiau mica bibliotecă a celor doi vânători de oposumi – lui Jackie Maguire, care nu știa să citească, și lui Tom, care spunea că știe. Lor le plăcea când Dorrigo citea din sfaturile mătușii Rose sau din baladele australiene pe care le considerau „deștepte” sau, câteodată, „foarte deștepte”. Treptat, Dorrigo învăța pe de rost pentru ei alte poezii, dintr-o carte de la școală, *Parnasul englez*. Preferata lor era *Ulise*, de Tennyson.

Zâmbind cu toată fața ciupită de vărsat la lumina focului, radiind ca o budincă de prune tocmai scoasă din cuptor, Jackie Maguire exclama: Ce zici de poeziile ăștia vechi! Înlănțuie cuvintele mai strâns ca lațul care gătuie iepurele!

Dorrigo nu i-a spus lui Tom ce văzuse cu o săptămână înainte de dispariția doamnei Jackie Maguire: cum fratele lui îi vâra mâna pe sub fustă în timp ce ea – o femeie micuță, plină de nerv, neobișnuit de oacheșă – se sprijinea de cotețul păsărilor din spatele hanului. Tom își lipise fața de gâtul ei. Dorrigo știa că fratele lui o săruta.

Mulți ani, Dorrigo s-a gândit deseori la doamna Jackie Maguire, al cărei nume nu-l știa, al cărei nume era ca mâncarea la care visa în fiecare zi în lagărele de prizonieri de război – apărând în fața lui și dispărând, pătrunzându-i cu forța în creier, mistuindu-se în clipa în care se întindea după el. Dar, cu trecerea timpului, s-a gândit la ea din ce în ce mai rar; iar, într-un târziu, nu s-a mai gândit deloc.

Dorrigo a fost singurul din familia lui care a trecut testul standardizat la sfârșitul școlii generale, când avea doisprezece ani, primind astfel o bursă la liceul din Launceston. Era mai în vârstă decât colegii lui de clasă. În prima zi, la pauza de prânz, a ajuns în ceea ce se numea „curtea de sus“, un teren plat, acoperit de iarbă moartă și praf, scoarță de copac și frunze, cu câțiva eucalipti la un capăt. I-a urmărit pe băieții mai mari, din clasa a III-a și a IV-a¹, unii cu favoriți, băieți care aveau deja mușchi de bărbați, înșiruiți pe două rânduri, care se înghionteau, se împingeau și se mișcau ca într-un dans tribal. Apoi s-a pornit magia loviturilor de picior². Un băiat trimitea mingea din rândul lui până la rândul din celălalt capăt al curții. Toți băieții din rândul acela alergau după minge și, dacă venea pe sus, săreau după ea, încercând s-o prindă. În ciuda violenței cu care se luptau să marcheze, cel ce reușea devenea brusc un zeu. Care-și primea ofranda – dreptul de a trimite mingea înapoi, spre celălalt rând, unde procesul se repeta.

Și tot așa, cât a ținut pauza. Inevitabil, băieții din clasele mai mari au dominat, marcând de mai multe ori, obținând majoritatea loviturilor. Câțiva băieți mai mici au marcat și ei, doar o singură dată.

În pauza aceea, Dorrigo a stat pe margine și i-a privit. Un alt băiat din clasa I i-a spus că trebuie să fii cel puțin

¹ În sistemul britanic, liceul începea la vremea respectivă la 11 ani, iar clasele a III-a și a IV-a însemnau copii de 13–14 ani. (n.red.)

² Fotbal australian, o combinație între fotbalul european și rugby (n.tr.)

în clasa a II-a ca să poți intra în joc – băieții mari erau prea puternici și prea rapizi; nu se dădeau în lături să tragă câte un cot în cap, un pumn în față, un genunchi în spate, ca să scape de adversar. Dorrigo a observat câțiva băieți mai mici care așteptau în spatele terenului, la câțiva pași, gata să prindă mingea aruncată prea sus, care trecea peste fileu.

În cea de-a doua zi, a venit lângă ei. Iar în a treia zi, aflat la marginea terenului, a văzut peste capetele celorlalți mingea înălțându-se nesigur către ei. Preț de o clipă, a părut că se oprește în soare, și atunci Dorrigo și-a dat seama că a lui este. A simțit mirosul de urină al furnicilor de eucalipt, umbrele subțiri ale ramurilor estompându-se din calea lui în timp ce intra în fugă pe teren. Timpul a părut că se dilată, și Dorrigo a găsit tot spațiul de care avea nevoie și locul îngust spre care se înghesuiau acum băieții cei mai solizi. A înțeles că mingea care atârna de soare era a lui și tot ce avea de făcut era să se ridice spre ea. Ochii îi erau ațintiți asupra mingii, dar și-a dat seama că la viteza aceea nu avea cum s-o prindă, așa că a sărit, cu picioarele pe spatele unui băiat, cu genunchii pe umerii altuia, și așa a ajuns sus de tot, în soarele orbitor, deasupra tuturor celorlalți. La apogeul luptei lor, brațele lui s-au întins cât au putut, a simțit cum mingea îi cade în mâini și atunci a știut că poate cădea din bătaia soarelui.

Strângând mingea la piept, s-a izbit cu spatele de pământ, aproape fără să mai poată respira. Gâfâind, s-a ridicat în picioare și a rămas acolo, în lumină, agățându-se de mingea ovală, pregătindu-se să intre într-o lume mai vastă.

În timp ce se dădea împleticit cu spatele, băieții i-au făcut loc plini de respect.

Tu cine dracu' mai ești? a întrebat un băiat solid.

Dorrigo Evans.

Ai fost supertare, Dorrigo. Acum dă drumul la minge!

Mirosul de scoarță de eucalipt, lumina albastră, îndrăzneată, a miezului de zi în Tasmania, atât de puternică încât trebuia să mijească ochii ca ea să nu-i ardă, căldura toridă a soarelui pe pielea lui întinsă, umbrele compacte și scurte ale celorlalți, senzația că stă pe un prag, că intră cu entuziasm într-un nou univers, în timp ce universul vechi, nepierdut încă, rămânea de cunoscut și ușor de stăpânit – de toate acestea a fost conștient atunci, cum a fost și de praful fierbinte, de sudoarea celorlalți băieți, de râsetele lor, de bucuria pură, ciudată, de a fi alături de alții.

Dă șut! a urlat unul. Dă naibii șut, că sună clopoțelul și nu mai facem nimic!

Și, în cele mai ascunse cotloane ale ființei lui, Dorrigo Evans a înțeles că toată viața călătorise spre acest punct, când, o clipă numai, zburase în soare, și că de acum nu va face decât să se îndepărteze pentru totdeauna de el. Nimic n-avea să mai fie la fel de real pentru el de acum încolo. Viața n-a mai avut niciodată un înțeles atât de profund.

Ne dăm deștepți, ai? spuse Amy. Stătea întinsă pe patul din camera de hotel, alături de el, la optsprezece ani după ce el îl văzuse pe Jackie Maguire plângând

în fața mamei lui, răsucindu-i cărlionții tunși scurt cu degetul în timp ce el îi recita *Ulise*. Camera era la etajul trei al unui hotel prăpădit și dădea spre o verandă înaltă care – acoperindu-le vederea spre strada de dedesubt și plaja de vizavi – le crea iluzia că stau pe malul Oceanului Antarctic, ale cărui valuri le auzeau spărgându-se și retrăgându-se fără încetare.

E o scamatorie, zise Dorrigo. Ca atunci când scoți o monedă din urechea cuiva.

Ba nu.

Nu, spuse Dorrigo. Nu e.

Atunci ce e?

Dorrigo nu știa prea bine.

Iar grecii, troienii, care-i treaba cu ei? Care-i diferența?

Troienii erau o familie. Au pierdut.

Și grecii?

Grecii?

Nu. Port Adelaide Magpies¹. Bineînțeles că la greci mă refer. Cine erau?

Niște tipi violenți. Dar ei sunt eroii noștri. Ei câștigă.

De ce?

Dorrigo nu știa exact de ce.

Poate fiindcă se folosiseră de un vicleșug, spuse el. Calul troian, o ofrandă adusă zeilor în care s-a ascuns moartea, ceva vârât în altceva.

Atunci de ce nu-i urâm? Pe greci?

Dorrigo nu știa exact de ce. Cu cât se gândea mai mult, cu atât știa mai puțin de ce era așa, și nu altfel, sau de ce familia troiană fusese sortită pieirii. Avea senzația

¹ Echipă de fotbal australian (n.tr.)

că *zeii* erau doar o altă denumire a timpului, dar simțea că ar fi fost o prostie să spună așa ceva, cum ar fi fost o prostie să susțină că în fața zeilor nu putem avea sorti de izbândă. Dar, la aproape douăzeci și opt de ani, Dorrigo era deja un fel de fatalist în privința propriului destin, dacă nu și a destinului celorlalți. Ca și cum viața ar fi putut fi arătată, dar nu și explicată, și cuvintele – toate cuvintele care nu exprimau ceva direct – erau, pentru el, cele mai adevărate.

Se uita dincolo de trupul gol al lui Amy, peste semi-luna dintre pieptul și șoldul ei, aureolată cu fire de păr minuscule, dincolo de glasvandrurile decolorate, de pe care se cojea vopseaua albă, spre locul unde lumina lunii alcătuia pe mare o potecă îngustă care fugea de privirea lui spre norii ca niște aripi de vultur întinse. De parcă o potecă l-ar fi așteptat.

*Vom merge dincolo de asfințit
Și scaldătoarea stelelor din zarea-i –
Aceasta-i cea din urmă țintă-a mea.*¹

De ce-ți plac cuvintele atât de mult? întrebă Amy.

Mama lui murise de tuberculoză când Dorrigo avea nouăsprezece ani. Nu fusese de față. Nu era nici măcar în Tasmania, ci pe continent, cu o bursă la Facultatea de Medicină de la Universitatea din Melbourne. De fapt,

¹ Alfred Tennyson, *Ulise*, în Leon Levițchi și Tudor Dorin (ed.), *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, vol. 3, traducere de Leon Levițchi, Editura Minerva, București, 1983, p. 22 (n.tr.)

Îi despărțea nu doar o singură mare. La Colegiul Ormond întâlneau oameni din familii cu greutate, mândri de realizările și de genealogiile lor care mergeau înapoi dincolo de întemeierea Australiei, până la familii distinse din Anglia. Oamenii aceștia puteau enumera generații întregi din urmă, funcții politice, companii deținute și mariaje dinastice, conace și pășuni stăpânite. Abia la bătrânețe ajunsese Dorrigo Evans să-și dea seama că multe dintre ele erau de fapt născociri mai ingenioase decât încercase Trollope¹ vreodată.

Într-un fel, era extrem de anost, într-altul, era fascinant. Nu mai întâlneau până atunci oameni atât de siguri pe ei. Evreii și catolicii erau inferiori, irlandezii erau urâți, chinezii și aborigenii nici măcar nu erau oameni. Nu trebuiau să se gândească la astfel de lucruri. Le știau. Îl uimeau lucruri ciudate. Casele lor din piatră. Tacâmurile grele. Faptul că nu-i interesa viața altora. Opacitatea la frumusețea lumii naturale. El își iubea familia, dar nu era mândru de ea. Principala lor realizare era supraviețuirea. Avea să-i ia o viață ca să aprecieze cu adevărat această realizare. La vremea respectivă însă – când se confrunța prima dată cu onorurile, bogăția, pământurile și faima –, ea părea un eșec. Și, ca să nu arate cât îi era de rușine, până la moartea mamei pur și simplu se ținuse departe de familie. La înmormântarea ei nu plânsese.

Hai, Dorry! De ce? întrebă Amy, plimbându-și încet un deget pe coapsa lui.

¹ Anthony Trollope (1815–1882), romancier britanic care și-a plasat cele mai cunoscute romane în comitatul imaginar Bassetshire (n.tr.)